

een plaats-
kerk nader
ambtsdra-
nnen over-
heid is ech-
geheele ge-
eer- en leer-
en zelfstan-
nst in een
uur is, zijn
z., niet tot
bij de leer-
in ambtsbe-
plaatselijke

og een der-
verhou-
elst en
Testa-

is. Zoo om-
de plaats-
liken" (die
doch in elk
en later tot
nverzorger"
em te Ca-
sch denken,
n „diaken“
„evangelist“
en, dat het
tselijk ambt
ezen niet te

het woord
ambtsdienst
Tim. 3:8,
we aange-
voor de ver-
akenspiegel"

Tim. daar
at zich met
n en onder-
lijkt uit dat
sich met dat
noet toezien
enen, opdat
ij heeft ook
te eeren.
gebod naar
erhouden en
1. 15:4-6:
ook het z.g.
5:4 vv.),
mhartigheid
n is hem in
port tot zijn
der te orga-
k méér dan
plaats. Zoo
n den evan-
leng de
aken en
ers niet
st mede
voor me-
e evan-
ken dia-
liseeren,
en ambt
en uit-

derheidsrap-
sschen den
oordige dia-
mota, bl. 20
des Woords

n Indonesië
oor de kerk-

zichzelf de
heid te aan-
k om ze te
als daaraan
t verbonden
el het recht
ijn prediking
niet te aan-
drager onge-
ij den Heere
it betoog te
te argument
belijdenis in
Christenen.
n die moch-
chriften, die
edenis waren
van bedoel-
verd erkend,
in 1948 op
kerken fusie
is bepleit op
belijdenisfor-

onder de heidenen ook „de opdracht kan ontvangen
aanvankelijk diaconalen arbeid ter hand te nemen“.

D. Als we nu tot een afsluiting willen komen be-
treffende hetgeen het N. Testament ons leert omtrent
de verhouding tusschen den evangelist en de overige
bijzondere ambtsdragers (n.l. apostelen, leer- en re-
geerouderlingen en diakenen), dan zullen wij kunnen
concluderen, dat het evangelistenambt
wat zijn arbeidsbevoegdheid en
ambtelijke taak aangaat met geen
van de genoemde bijzondere amb-
ten samenvalt. We krijgen dit „schema“: het
apostolische ambt, dat omvat het „vermeerderen“ en
„bewaren“ der kerk van Christus, „vertakt“ zich, zoo-
dat er reeds tijdens het leven van de apostelen bijzon-
dere ambten zich „ontwikkelen“, zooals evangelist,
leer- en regeerouderlingen en diakenen, welke ge-
noemde vier bijzondere ambten de geheele apostolische
taak wat het „vermeerderen“ en „bewaren“ der kerk
betreft overnemen; uit de nieuwtestamentische gege-
vens blijkt duidelijk, dat de leer- en regeerouderlingen
plus de diakenen een plaatselijk ambt hebben, dat is:
gebonden aan de plaatselijke kerk om daarin hun
ambtsdienst te verrichten; en daarbij komen dan de
evangelisten, die het Evangelie verkondigen aan Joden,
Jodengenooten, Samaritanen en heidenen, gemeen-
ten stichten en organiseren (wat eens geheel tot de
apostolische opdracht behoorde en), zoolang die „jon-
ge“ kerken nog geen plaatselijk (voldoend) fungeer-
ende ambten hebben, doen hetgeen de plaatselijke
leer- en regeerouderlingen en diakenen gaan doen, en
als die plaatselijke ambten zijn ingesteld, wordt de
evangelistenarbeid in dezen overbodig en kunnen deze
evangelisten weer verder „zending drijven“.

Het meerderheidsrapport omschrijft dan den amb-
telijken dienst van den evangelist (in de heidenwereld)
als volgt: „Hij is die zaak waarnemer
van de verhoogde Christus, die
namens Hem door Zijn kerk daar-
toe doorroeping en bevestiging
bevoegd verklaard, de taak ont-
vangt om het Evangelie te predi-

ken en de kerk te planten in de
heidenwereld alsmede haar te lei-
den naar zelfstandig institutionair
ambtelijk leven en daartoe te be-
dienen Woord en Sacramenten, de
gemeente voorlopig te regeren en
zo nodig de onderlinge christelijke
voorziening in stoffelijke noden
te behartigen, zulks alles opdat
aan Christus bevel worde voldaan
tot het Evangelie gepredikt zij
allen creaturen tot de voleinding
der wereld“ (bl. 12).

Men houde bij deze omschrijving wel in het oog,
gelijk het meerderheidsrapport op bl. 12 opmerkt, dat
deputaten zich in dezen alleen met „heidene, respec-
tuevelijk mohammedanen“ hadden bezig te houden,
zoodat geen aparte aandacht kon worden besteed aan
„de zending“ onder de Joden, de afgedwaalden („evan-
gelisatie“) en het werk onder gedeformeerde „ker-
ken“. Inderdaad is dat alles apart te bezien en wel
vanuit de opdracht aan de apostelen betreffende Joden,
Samaritanen en heidenen, en de nadere gegevens in
dezen in de overige nieuwtestamentische openbaring
(aangenomen dat die gegevens er zijn).

We mogen nu van de gegeven omschrijving van het
evangelistenambt verklaren, dat deze is overeenkom-
stig de nieuwtestamentische Schrift. En in tegenstel-
ling met de minderheidsnota van Ds v. d. Waal (bl.
16) meenen wij, dat in het Nieuwe Testament het
woord „evangelist“ de aanduiding is van een eigen
en blijvend bijzonder ambt met een eigen en blijvende
ambtsstaak. Want ook Ds v. d. Waal heeft in zijn min-
derheidsnota geen enkel duidelijk Schriftgegeven aan-
gewezen, waaruit blijkt, dat dit evangelistenambt
moet verdwenen zijn na den dood van de apostelen
en ook moet verdwijnen.

En evenmin kan worden aangetoond, dat het
evangelistenwerk, gelijk het N. Testament dat als een
apart bijzonder ambtsdienst omschrijft, tot één
van de thans bestaande bijzondere ambten mag, ja
moet worden herleid en gerekend. En dit laatste heb-
ben we nu nader onder oogen te zien. J. FRANCKE.

AAN EEN JONGEREN TIJDGENOOT, No. 30

Het „Turken-boekje“

Amice,

Draai er maar niet om heen, — je bent ook wel eens
bang, dat de Russen komen. Onder degenen, die emigreer-
en, zijn er ook wel eenigen, die, zool niet als eenige
reden, dan toch als één van de redenen van hun vertrek
aangeven, tenminste voor zichzelf: je kunt nooit weten,
een russische invasie.....

Ik heb, als ik deze dingen hoor, nog al eens gedacht
aan Johannes Brentz. Die gaf in Wittenberg, in het jaar
1537, een boekje van 22 bladzijden uit; ik heb er meer
dan een daalder voor betaald per pagina, en vind het dus
wel goed, dat jij van dien kostelijken maaltijd, kostelijk
in tweeërlei zin, ook een beetje proeft. Het boekje heet:
„Türcken Büchlein“, Turken-Boekje. Als ondertitel draagt
het: hoe predikers en leken zich zullen gedragen (zullen
beteekent; moeten) indien de Turk het duitse land zou
overvallen. De naam „Turken“ is in de zestiende eeuw
een verzamelnaam voor alles, wat niet moei is voor een
christelijken staat. Ook in de belijdenisschriften komt die
naam wel voor.

De schrijver neemt zijn uitgangspunt in Daniël 7: het
visioen van de vier wilde beesten. Hij meent, dat het vier
„keizerrijken“, zeg maar: wereldmachten zijn, die tot het
eind der dagen zullen heerschen op aarde, en waar ten-
slotte de antichrist uit opkomen zal. Nummer I, dat is
het assyrische rijk (Chaldeeuwisch-Assyrisch), Nummer
II: dat van de Meden en Perzen. Nummer III: het rijk
van Alexander den Grooten en van de Grieken. Nummer
IV: dat van de Romeinen. Daaruit blijkt, zegt Brentz,
dat het romeinse staatsgeweld uit God is, een goddelijke
ordering, blijvende tot aan het eind der dagen. Ieder moet
dus dien romeinischen keizer onderworpen zijn naar aan-
wijzing, ook wat de gehoorzaamheidsgrens betreft, van
Rom. 13.

Maar, zegt Brentz, tegenwoordig loopt iedereen te roe-

pen: we krijgen een Turksche invasie, en die zal hier
alles plat loopen. Wat nu? Moeten de dominees preeken:
neem je geweer, en schiet? Of moeten ze doen als Jere-
mia deed? Die zei: tegen Babel moet je niet vechten,
maar je onderwerpen, want ik kreeg een openbaring van
God, dat die Turk de baas wordt (je ziet: de problemen
keeren altijd terug)? Moeten we de deur openzetten voor
de Turken, zooals Jeremia dat wou gedaan hebben tegen-
over de Babyoniërs?

Let op, zegt Brentz, het duitse land doet groote zon-
de; het heeft het evangelie weer gehoord, maar drijft er
den spot mee. Nu doet God als gewoonlijk: Hij dreigt met
strengere straf. God zendt altijd op tijd zijn profeten: Noach,
Lot, Mozes, Aäron, de profeten vóór Jeruzalems val, de
apostelen, Augustinus, Ambrosius, en andere leeraren. Ze
waarschuwen, en helpt dat niet, dan komt de straf.

Alleen maar: God dreigt nooit om ons bij de pakken
te laten neerzitten. Het oordeel wordt gedreigd met een
conditie: als men zich bekeert, dan is genade beloofd.
Jona preekte Nineve, maar ter bekeering, Ezechiel (hfdst.
22) zegt: God zou graag den toorn laten varen, als er
een man geweest was, die een omheining zette om de
kerk, en in de bres was gaan staan. Conclusie: laten de
predikers niet zeggen: die Turk moet dan maar komen,
en verzet u niet; neen, ze moeten opwelden tot verzet,
om vrouw en kind, en de geestelijke goederen te helpen
beschermen. Juist de goddelijke dreiging werkt op tot
verzet tegen wat onchristelijk is: Brentz realiseert zich,
dat Jeremia een aparte openbaring kreeg aangaande de
Babylonische invasie, maar dat God aan Luther geen
openbaring gaf aangaande de Turken, noch ons in 1940
een openbaring aangaande de Duitschers. Dus: wel de-
gelijk verzet. Tegen den roof nl, aan onze geestelijke
goederen.

De overheid, zegt Brentz, krijgt ook haar portie in

Romeinen 13. Net zoo goed als de onderdaan. Zij móet
waken voor den vrede, de goeden beschermen, de boosen
tegenstaan. Kómen dus de Turken op als moordenaars en
roovers, dan móet de overheid ons beschermen. En de
moordenaars wóren.

Met name Mohammed krijgt hier een flinke beurt (Mo-
hammed zit ook nog altijd in ons voormalig Ned. O. Indië).
Mohammed, aldus Brentz, leéft zijn menschen, dat ze den
hellen oorlog móeten voeren: aanvallen, invasie plegen,
expansie zoeken. God gaf Abraham een belofte van we-
reldheerschappij, en de Turk moet volgens Mohammed
dienen om Abraham zoo ver te brengen. De Turk leert
van Mohammed dus, dat Mohammed doet wat wij van
Christus belijden: Abraham brengen tot vervulling der
belofte van wereldheerschappij.

Nu, zegt Brentz, de Turken gedragen zich ook naar dat
praescript. Hebben ze al niet Oostenrijk aangevallen? Toeh
gaven de Duitschers daar hun geen aanleiding. Hun
oorlogvoering is ook lang niet malsch; wreed zijn ze; en
in Constantinopel hebben ze schandelijk huis gehouden.
Christenkeizer en christenvorsten hebben ze vernederd:
hun vrouwen onteerd, en daarna ze allemaal vermoord.
In 'n „banket“. Ook al hadden ze een reden tot oorlog, —
des neen! — dan schenden ze nog alle oorlogrecht. Niet
eens het natuurlijk recht houden ze, laat staan het direct
goddelijke (ook het natuurrecht noemt Brentz goddelijk).
Die moeder in Rodis, die haar kinderen doodde, twee jon-
gens, om ze voor dergelijke Turksche gruwelen te bewa-
ren, en die toen gevochten heeft, tot ze er ook bij neer-
viel, neen, we praten dat niet goed, maar het spreekt
„boekdeelen“. Het versterkt den oproep: volhouden, en
strijden.

Daniël leert, aldus Brentz, dat de Turken Gods vijand
zijn; daarom is strijden een gebod. In zulk een regiment
bewilligen, dat is verboden. Want het is antichristelijk.
Wordt iemand overweldigd, dan komt de zaak anders te
staan: maar wie nog wat kán, die móet. Wie, zonder over-
weldigd te wezen, vrijwillig capituleert voor een derge-
lijk régime van geweld, die doet mee aan het kwaad van
dat régime.

En — hebben we geen belofte? De belofte, dat ook de
Turksche macht de christelijke niet zal overweldigen? Nooit
zal Mohammed alleen de baas zijn in de wereld. Christus
heerscht, en de belofte luidt: hij zal nooit zon-
der onderdanen zijn. Dat is geen troostmotief alleen voor
de kerk-in-katakomben, maar voor het leven over heel
de linie. Ook al wordt de Turk voor een tijd hier en ginds
de baas, dat kan niet altijd blijven. En — met zijn régime
vrede hebben, dat mag nooit. Zijn ze al niet herhaaldelijk
teruggeslagen? Hebben christelijke keizers niet tot in Je-
ruzalem meer dan eens de Saracenen verslagen? Hebben
ze niet het Turksch geweld verhindert, in Azië de alleen-
heerschappij te vestigen?

Daniël, aldus Brentz, heeft ons getroost. Waarvoor?
Door het visioen van dien ééne hoorn, die DRIE andere
ten val brengt. Die hoorn is het mohammedaanse of
turksche rijk. Drie verslaat hij, maar er zijn er tien! Hij
krijgt dus niet het heele romeinse keizerrijk eronder.
Dus: toch weer een vast punt, bij Brentz, zooals bij Jere-
mia: alleen met dit verschil — Jeremia kreeg van den
Heere een duidelijke openbaring: Babylon komt Jeruza-
lem binnen. Zoo'n openbaring kreeg Brentz niet. En dat
beweert hij ook niet. Hij meent alleen maar, dat de bijbel,
goed uitgelegd, hem die zekerheid verschaft: nooit zal
de Turk het brengen tot een wereldmacht. Drie van de
tien, méér niet.

Daaruit leidt Brentz nu, gewapend met den pijlkoker
van een verzekerd exeget, af, dat de oppositie tegen de
Turken een door Daniël gewaarmerkte belofte heeft; dat
er een flinke portie van het heilige roomsche rijk zal over-
blijven.

Dat hij mede DAAROP zijn vermaning om aan te pak-
ken grondt, neemt voor ons een groot stuk van de waar-
de van zijn Turken-Boekje weg.
Wat hij van Jeremia zegt, heeft ongetwijfeld waarde:
met nadruk wijst hij aan 't eind van zijn boekje erop,
dat Jeremia aparte en incidentele goddelijke openbaring
kreeg aangaande Babylon's expansie, en het verloop van
den strijd, en wij niet. Als iemand zou willen zeggen:
geen verzet, wel, dan moest hij — zegt Brentz — zijn
papieren van een van God gekregen aparte openbaring
kunnen toonen; en dat kan niemand. We moeten dus den
regel der Schrift volgen. Es gilt, nicht das gebot faren zu
lassen, und nach Exempeln handeln. Het gaat erom, u te
richten naar hetgeen God duidelijk in zijn Woord gezegd
heeft, en niet willekeurig u een exemplij uit te zoeken,
waarnaar ge dan handelen wilt.

Gulden woorden uit een oud Turkenboekje; hadden we
maar allemaal zoo gedacht in 1940—1945. Abraham of-

etsiteit van het subject: als iemand den Heere Jezus
maar liefheeft, dan moet zoo iemand als kerklid wor-
den aanvaard en zelfs in het ambt worden gelaten,
al weersprekt hij ook ambtelijk een stuk als de Drie-
eenheid.

Zoo'n leerstuk wordt dan van klaar geopenbaarden
belijdenisinhoud gedevalueerd tot een respectabele
theologische meening, die aan een ander niet mag
worden opgedrongen.

Je staat er van te kijken welke leerstukken op die
manier, (óók door z.g. „Gereformeerden“), als tot de
periferie van het belijden te behooren worden aange-
merkt. Zoo is het me overkomen, dat iemand (méér
dan één trouwens) in ernst tegen me zat te betoogen,
dat de belijdenisartikelen over het gezag der Heilige
Schrift, als zijnde vruchten van scholastieke theologie,
geen norm mochten zijn voor geloof en leven. Natuur-
lijk niet: als je per sé met Barthianen binnen en buiten
de synodoeratische gemeenschap in Indië wilt samen-
werken en een fusie voorstaat met het instituut der
Protestantsche kerk, die nog steeds officieel geen be-
lijdenis heeft, en in concreto door Barthianen en Bar-
thianiserende theologen wordt geleid en „gediend“!

J. P. v. d. STOEL JR.

ferde zijn zoon, ja, ja, maar hij had ook een bevel ertoe: wij toch niet?

Natuurlijk pakt Brentz nu uit tegen de wederdoopers. Die zeggen: geen oorlog, en geen verzet, en als de Turken komen, dan maar in vredesnaam het hoofd buigen. Die Wederdoopers (Anabaptisten) eiteeren maar telkens weer de bergrede: niet wederstaan, niet wederstaan. Niet oog om oog, nooit tand om tand.

Mis, zegt Brentz; mis; dat geduld, die lijdzaamheid is „hypocritisch”. En zeg nu niet, zoo vult hij aan, dat wij hier met menschenglossen het klare evangelie der bergrede beduimelen. Want Christus denkt er niet aan, lees maar Rom. 13, het ambt der overheid op te heffen, dat ambt, met zijn zwaardrecht, en zijn plicht tot verdediging van wat God geplant heeft. *Privata vindicta*, een private ruzie, daar staat het anders mee dan met publieke overvallen op Gods genadeschatten.

En daarom; houdt moed: de Turk zal spoedig vallen. De Mohammedanen mogen zich erop beroemen, dat Mohammed Abrahams ware zoon en erfgenaam is, — maar het is zooals Methodius zei: het zijn maar verrótte „Joden”, die Turken-van-Mohammed. Alexander heeft ze achter de Kaspijsche bergen teruggesmaakt, maar een vos, zoo zegt Methodius, heeft hun een gat gewezen, om door te kruipen. Mohammed is die vos. Maar God is genadig, het gat wordt wel weer gestopt, als het Duitsche volk maar niet bij de pakken neer gaat zitten, in Turkophobie, Turkenvrees.

Een „Da Pacem” besluit het boekje, en een gebed. Het vers ziet er zoo uit:

Tot zoover dat leuke Turkenboekje. Ik mag zulke dingen graag, jij toch ook denk ik?

Hoe we er over denken? Dat is al gezegd: Brentz dacht nog een voorspelling te hebben: de Turken krijgen maar 3 van de 10 hoornen, ze halen de wereldmacht dus niet. Dat hij zich exegetisch vergaloppeerde (geloof ik, al ben ik geen exegeet) is tot daar aan toe. Wat is van Daniël al niet gemaakt? Brentz is de eenige niet, die zich vergiste. Maar ik wilde, dat Brentz die voorspelling maar had weggelaten om alleen belofte en elsch over te houden. Zijn juiste waarschuwing tegen misbruik van Jeremia's „exempel” kreeg een beetje waardevermindering er door.

Maar ik wou voorts dit zeggen: wij hebben geen enkele voorspelling. Noch aangaande Duitschers. Noch aangaande Chinezen. Noch aangaande Russen. Noch aangaande Amerikanen. Wij hebben alleen maar dit: er komt, en dat is ook exegese, er komt een wereldmacht. De grenzen gaan weg. Er komt een totalitaire wereldstaat.

En nu twee dingen onthouden: Niet weggelopen.

En niet aan geografische grootheden denken. De Turk is voor Brentz geen kwestie van Kaspijsche bergen maar van antichristelijke macht. En onthoud dat.

Blijf waar je bent.

En houd eenvoudig aan in het gebed, dat je tegen wat antichristelijk is, verzet moogt volhouden, nu, en ook later. Geen voorspellingen binnensmokkelen; „DIE” zullen het zijn of „die”. Maar de belofte vasthouden, en den elsch.

En verder: dat vers nog eens aankijken. En ga 't maar zingen ook. „En nu, allemaal”.

Hartelijken-groet, je ADOLPHUS VENATOR.

GRONINGER Brieven

Amice frater,

Ik spreek nu niet over de integratie van West Europa, het federalistisch Europa, waarop de a. r. partij zoo verliefd geraakte, doch over de argumentatie, die door haar leiding wordt gebruikt, om die malle liefde te verklaren en te verdedigen.

Die argumentatie is in dit geval het meest belangrijke. Het andere komt toch niet, tenzij op een heel andere wijze, dan die men zich nu denkt.

Het gaat hier ook niet om het wenschelijke van een samenwerking van de West Europeesche volkeren, om een ramp, die gevreesd wordt, te vermijden. Men kan er alleen van zeggen, dat er te veel lawaai over wordt gemaakt en te weinig werkelijk gehandeld.

Zulke samenwerking op grond van zelfs in het leven der volkeren diep ingrijpende tractaten is niet nieuw en kan noodig zijn.

Al weer — het is de wonderbaarlijke argumentatie, die we vernemen van menschen, die zich Calvinisten noemen.

Daar is stellig nauwelijks iemand te denken, die, als hij van het Calvinisme gewaagt, Calvin en de Reformatie der zestiende en haar werking in de volgende eeuw zou vergeten.

Wat ongelooflijk schijnt is hier geschied.

De leiders der a. r. partij hebben zich zoozeer bejverd om de kerk achteraf te schulven, om slechts om den christen een beroep te doen, alsof hier te scheiden ware, dat zij de kerk niet meer zien. Hier ligt alleen de verklaring van het verbazingwekkende, wat wij dan thans in de politiek ervaren. Verbazingwekkend, zoo zelfs, dat als minister Stikker aan dr Bruins Slot een waarschuwing richt om toch wat bezadigd te zijn, want hierop kwam het neer, de laatstgenoemde

nog eens te keer gaat tegen die „nationale soevereiniteiten”, die zich maar niet laten in stukken breken.

De integratie wordt verdedigd met, zooals Chesterton het indertijd ook deed, te wijzen op het verleden. De eenheid van Europa ligt achter ons, zeide hij. Wij moeten niet maar iets maken, doch herstellen. En dan doelt hij uiteraard op het Christelijke wereldrijk, waar de paus den keizer kroonde, daarna paus en keizer in bloedigen krijg elkander de suprematie in de wereld betwistten, terwijl zij het volkomeen eens waren als het gold de kerk des Heeren te vervolgen en daardoor stroomden bloeds te vergieten.

Dit rijk was dan, in zekeren zin althans, een eenheid. Men moet er zich geen al te groote voorstelling van maken. Een genie als Karel de Groote was kon veel, maar het regeren van een groot gebied, als zijn rijk, was toen niet mogelijk zonder een groote zelfstandigheid der deelen, die, omgekeerd aan de integratie van thans, tot de gewraakte nationale soevereiniteit voerde. Thans zijn er andere mogelijkheden, dat weten wij wel, want nu zien wij het al reeds voor oogen, hoe, naar Da Costa het profeteerde, „de Man, die in het middelpunt zich eenmaal wringen kan van 't weefsel zonder ga, dat onze leeftijd baarde — meester zal zijn van Euroop, ja meester van heel de aarde.” De integratie door den Antichrist, die de kerk des Heeren wel ziet komen, maar die zij zeker niet mag bevorderen.

Er is nu in de Tweede Kamer gezegd, dat hetgeen acht eeuwen christendom hadden gewrocht bij den vrede van Verdun in 843 werd gebroken, en dat hetgeen elf eeuwen daarna hadden stuk gemaakt, niet in eenige weken bijvoorbeeld door den raad van Europa, in Straatsburg vergaderd, kon worden hersteld.

Hier werd de Reformatie der zestiende en zeventiende eeuw algeheel uitgeschakeld, om het op zijn zachtst te zeggen.

Hier werd al wat Groen en Kuyper met groote vreugd hebben getuigd, van de vrucht van den Calvinisten-strijd hebben geschreven, naar de Schrift geprofeeteerd, op zij geschoven.

Natuurlijk ging het toen met heel den reformatorischen strijd van de negentiende eeuw niet anders.

Als onze vaders in art. 36 der Nederlandsche geloofsbelijdenis constateeren, dat de overheid er is, opdat een ieder voor heel zijn leven God dienen kan in vrijheid naar Zijn Woord, dan mogen wij daarbij wel opmerken, dat die vrijheid van den Woordgetrouwen christen in de wereld slechts sporadisch wordt gevonden. Zoowel wat den tijd als wat de ruimte betreft. Die volle vrijheid van den belijder van den Christus is, dit zal zelfs geen ongeloofige historieschrijver durven te ontkennen, juist het meest gevonden in de landen, waar zooals men dan zegt, het Calvinisme zijn invloed kon doen gelden. Beter gezegd, waar de Reformatie der kerk, door haren Koning werd gegeven, gedurig weer.

Daar is stellig in heel de wereld maar een heel klein plekje te vinden, waar die vrijheid het best wordt gevonden. Het is juist in ons kleine Nederland.

Wat is de basis van die vrijheid in het verleden en in onzen tijd?

Als gij mijn vorigen brief hebt gelezen, zal het U duidelijk zijn geworden, dat de redactie van „Trouw”, die de leiding der a. r. partij thans heeft, wijst naar het feit, dat in West-Europa natuurlijk veel principieel verschil is, en dat die vrijheid, waarover het thans gaat, verschillend wordt gefundeerd, maar dat er toch in West-Europa nog is een overblijfsel, een traditie, hoe zwak dan ook, die maakt, dat antirevolutionairen, liberalen, socialisten, humanisten, zelfs atheïsten, onder gezag en vrijheid en recht en gerechtigheid zoo ongeveer hetzelfde verstaan, of althans, zoo zij elkander niet begrijpen, toch met elkander kunnen praten; practisch met elkander het wel eens zijn.

Dat is, wat men zou kunnen noemen de tolerantie van de filosofen en girondijnen der achttiende eeuw, de tolerantie, waarop de Revolutie groot zou mogen gaan.

Het is merkwaardig, dat in de Constituante na 1789, niet alleen een Rabaut St. Etienne, die nog de traditie der Hugenooten kende, maar zelfs een Mirabeau die tolerantie een aantasting noemde van de wezenlijke vrijheid. Gij staat toe — zoo zeiden zij; dus gij kunt het ook weer wegnemen.

Vergeten wordt dus thans de werkelijkheid; deze n.l., dat die vrijheid des christens bevochten moest worden op de mannen der revolutie. Zijn wij den strijd van Groen van Prinsterer vergeten? Weten wij niet meer hoe de a. r. partij heeft moeten vechten voor die vrijheid? Die wij met hulp van Rome verkregen, omdat Rome, als het in de minderheid is, de vrijheid van geweten met haar resultaten wel wil.

Staat het ook niet vast, dat Groen noch Kuyper eenigen vasten grond voor hun voet hadden gekend als niet de kerk des Heeren in Afscheiding en Doleantie tot Reformatie ware gekomen?

De gehoorzaamheid der kerk is de eenige grond voor de vrijheid des christens, als God de Heere die geven wil.

Dacht men nu waarlijk, dat de humanist of socialist wezenlijk door verandering van overtuiging zijn houding wijzigde?

Hij moest hier te lande den strijd verliezen, en schikt zich nu in het geval. Maar — het wordt immers ook toegegeven — in beginsel bleven zij dezelfde, zooals telkens hier en daar ook nu nog wel duidelijk wordt. Trouwens — gunnen de mannen der synodaal gebonden kerken ons vrijgemaakten de vrijheid?

Zelfs niet van spreken, als het er op aankomt.

Men buigt voor de feiten, maar gruwet van de norm. En wij kunnen er vast op rekenen, het bleek nu reeds, toen men de „rechten van den mensch” nog eens zou stipuleeren, dat wanneer allengs meer stukken van het gezag overgaan naar de macht in het integrale Europa, de meening, dat wij de verkregen vrijheden veilig zouden kunnen stellen, looze fantasie is.

Wie de geschiedenis kent en haar ziet bij de eenige lamp, die waarlijk licht geeft — gingen de lampen niet uit in Europa? — moet dit alles verstaan. De feiten spreken.

Nu zou men kunnen zeggen: maar vergeet gij nu, dat Groen van Prinsterer, kind van den Réveil en lid der Evangelische alliantie ook eens een beroep deed op alle Christenen in Europa, om tegen den voortgang der Revolutie te strijden? Hoe Groen van oordeel was, dat het strijdpunt in de zeventiende eeuw, hier aan de orde, toen onze staat uit der Remonstranten dwalingen mocht worden gered, n.l. de uitverklezing, in de negentiende eeuw niet meer op den voorgrond stond. Het ging in Europa immers niet meer tegen een bepaald geloofsartikel, maar tegen het christelijk geloof in zijn geheel.

Dus moesten allen, die den Christus der Schriften beleden als den eenigen Zaligmaker en Verlosser, samenwerken. En dan vergaderden in de samenkomsten der Evangelische Alliantie toch mannen als De Presensé, Astié, en hier mocht men rekenen op de ethischen als Chantepie de la Saussaye en Beets en Gunning.

Op voor Christus — dat was dan de leus.

Het is waar. En toen was er nog werkelijk bij de mannen van den Réveil liefde voor den Heere Jezus Christus; voor Zijn Woord.

Maar men zag de kerk niet.

Groens vergissing — want dat was zoo — kon worden gebillijkt.

Zij was de oorzaak van zijn groot lijden in diepe teleurstelling.

Laat mij nu slechts citeeren het begin van het voorwoord, dat Fabius, die de dingen hier aan de orde zoo zuiver zag, liet voorafgaan aan zijn „Voorheen en Thans”. Hij schrijft: „Het leven van Groen van Prinsterer is overrijk aan ervaringen van droevigen aard. Ja, het is alsof, naarmate de jaren klimmen, de wolken zich vermenigvuldigen. Het moeilijkste en smartelijkste tijdperk in zijn leven was, naar hij zelf verklaarde van 1862 tot 1872. Daarin was 1866 „het smartelijkste jaar in het smartelijkste levenstijdperk”. In 1870 schrijft hij zoo diep weemoedig, naar aanleiding van den strijd dien Beets en De la Saussaye tegen hem voeren: „Zoo we zeer sterk zijn zeventig jaar. Ook dit jaar rekent dubbel. Inderdaad polemiek tegen mij is de moeite niet meer waard”. En daar breekt 1871 aan, als de laatste druppel „den sedert lang boordenvollen beker” doet overloopen; als hij met zijn: „Denk aan 1855..... Denk aan 1866..... Denk aan de verkiezingen in Januari 1868..... Denk aan Juni 1869. Denk aan Sept. 1869 — den boordenvollen beker voor aller oogen uitgiet, om te doen verstaan, hoe die nu overliep in den „consciëntiekreet”, die uit het diepst der ziel..... gescheurd werd, de kreet: Ik kan niet anders, ik zal niet anders!..... dwaasheid zoo gij wilt, maar onloochenbare en onweerstaanbare uiting van een felbewogen hart”.

Daar hebt U de teleurstelling van Groen. Het resultaat van zijn nobele vergissing.

Maar wat moet de a. r. partij en haar leiding overkomen, nu zij in deze eeuw van volkomen negoering van den Drieëenigen God in de wereldpolitiek en alerwege in West Europa vertrouwen willen stellen op een „overblijfsel”, een stukje traditie, dat er dan nog van het christendom zoude zijn, niet eens principieel meer, maar louter tolerantie, waarbij nog wordt vergeten hoe deze met weersin werd gegeven na een harden kerkelijken en politieken strijd?

Wij willen de practijk van thans in Europa ook nog eens bezien, zoowel wat de roomschen als de democraten van thans betreft.

Met hartelijke groeten en heilbede, uw toegenegen MARNIX.

PERSSCHOUW

DE EENE KATHOLIEKE KERK, EXEMPLAAR VAN EEN SOORT?

Onze lezers zijn in het leerrijke debat tusschen dr v. Meijnefeldt en ds E. T. v. d. Born op de hoogte gebracht; en zij zullen het dus, denk ik, op prijs stellen, verder te worden geïnformeerd. We zullen graag hen daarin helpen.

In de hoop, dat hun memorie goed, en de aandacht frisch zal zijn, steken we dus weer van wal.

Dr v. Meijnefeldt voert tegen ds v. d. Born het volgende aan:

Allereerst de merktekenwestie. Ds v. d. B. kent blijkbaar maar één type van merktekenen, n.l. zulke, die slechts bepaalde afzonderlijke grootheden aanwijzen. Immers hij kiest een beeld, waarin met een zakdoek maar één bepaalde domine gemerkt wordt. Ds v. d. B. vergeet daarbij, dat ook merktekenen van een soort zijn. En een soort veronderstelt altijd het bestaan van meerdere individuele exemplaren. Hij had daarom even goed een ander beeld kunnen gebruiken, b.v. merktekenen van een „Schilderiaan”. Deze merktekenen wijzen

een soort platen r. B.'s beto tuurlijk

Tot zoo hij het me der heeft cussie toe vallen zoo (artikel a kerk) wor en Schilde niets al lijd en God nie Hij wel op Als nu Heppianen derboasian geven, dat nastreefde denz nog eenigen ti Overiger Er is e Zoo als er der hemel Ik weig een e x e Tochgeoc Ik weig soort te heeft. En daar nederen zijn dien zakde een kenme een gestel

Niets ge dat ds v. d „de soor het kenme hoogen ho nen kennen d i g d: Ik, tegenwoor ik zal er z juist door zijn maar gelet op h qua domin iemand wi Eigenlijk M. een bee

Dr v. M. Verder „de ware leven, mi Dat het weet Ik, noemen v dat hier

Dr v. M. merktekeer zin verklan hij verande als soort; ren. De ee helpen; de

Dr v. M. Nu zeg ling God 27—29 te Deze of echter teg argument ontdekken feitelijkhe en de art slag geve wijst één aan als: zeggen: D.K.O.) zi

Da v. d. l 1946 wee de HEER vrijgemaal behagen d

Een brok ten, kan et we elkaars als we elka elkaar vier goudschaal hatelijkheid van een „m van een „n spraak van het doet m drie kerkbe meer leest.

Ds v. d. leert wel h maakt tot